

УДК 81'233-053,4

Наталія ГАЛУНОВА

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНІ КОНСТИТУЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО ЛЕКСИКОНУ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальній для сучасного мовознавства проблемі дослідження особливостей дитячого мовлення. У роботі запропонований фрагмент аналізу результатів вільного асоціативного експерименту з україномовними дітьми та дітьми-білінгвами молодшого дошкільного віку, проведеного у Харкові та Львові. Було сформовано і проаналізовано лексико-тематичні групи внутрішнього лексикону українсько-російський білінгві і україномовних дітей дошкільного віку.

Ключові слова: дитяче мовлення, вільний асоціативний експеримент, лексико-тематичні групи, внутрішній лексикон, монолінгви, білінгви.

Проблема становлення дитячого мовлення розробляється представниками різних наукових дисциплін – фізіології, психології, педагогіки, лінгвістики, психолінгвістики, лінгвопедагогіки та інших. Це можна пояснити тим, що «проблема розвитку мовленнєвотворчої діяльності через складність і багатогранність природи мовленнєвих явищ дотична до педагогіки і психології, лінгвістики, психолінгвістики та літературознавства» [13, с. 3]. При всій різноманітності підходів до вивчення мовлення дитини в ранньому віці в центрі уваги науковців завжди перебуває слово, виникнення здатності дитини говорити. Саме тому базовими для формування парадигми спеціальних знань про дитяче мовлення є праці, для яких визначальними є лінгвістичні координати наукового пошуку. Так, інтерес до дитячого мовлення демонструють праці численних українських і зарубіжних дослідників – лінгвістів та лінгвопедагогів, зокрема А. Акуленко [1], М. Асаули [2; 3], Л. Боть [10–12], Т. Бакіної [4], О. Моїсеєнко [20; 21], Л. Калмикової [16], А. Богуш [8; 9], О. Лурії [18], С. Цейтлін [26; 27], М. Єлисеєвої [15], Н. Бересневої [6–7], Н. Гасиці [14], Н. Мальцевої [19], В. Нефьодової [23], Н. Наумової [22], О. Рувьової [24], Н. Уфімцевої [25]. Дослідники розглядають закономірності мовлення різних вікових періодів дитини,

починаючи від перших місяців її життя. Особливу увагу науковців привертає дошкільний вік, що «визначається вченими як особливо сприятливий для розвитку творчості, у тому числі й мовленнєвої» [13, с. 3]. Питання мовного онтогенезу належать до пріоритетних і в галузі психолінгвістики. Згідно з програмними завданнями Української асоціації психолінгвістів, до складу якої увійшли провідні вітчизняні вчені, зокрема Л. Калмикова, К. Крутій, Н. Гавриш, головні зусилля науковців спрямовані на висвітлення кількох проблем, а саме: «а) співвідношення несвідомих і свідомих компонентів в мовленні дітей та в оволодінні ними рідною мовою; б) специфіки оволодіння дітьми дошкільного віку рідною мовою як на практичному (комунікативному), так і на практико-теоретичному (лінгвістичному), тобто мовленнєвого (аудіювання і говоріння) й лінгвістичного розвитку дитини; в) особливостей мовленнєвих операцій і мовленнєвих дій, їх становлення в дошкільному віці; генези мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку; г) розвитку рефлексії над мовленням, зокрема спонтанної рефлексії, що виформовується з дошкільного віку; шляхів формування рефлексивних умінь у галузі мовлення; г) феномену “прозорості значення мовного знаку” і специфіки об’єктивації мови у дошкільників» [17].

Метою нашої роботи є встановлення лексики-тематичних конститuentів внутрішнього лексикону дитини молодшого дошкільного віку, що, власне, і є одним із складників вивчення лінгвістичного розвитку дитини дошкільного віку. Молодший дошкільний вік (3–4 роки) є завершенням раннього дитячого віку. Останній є сенситивним (сприйнятливим) періодом для розвитку мовлення, оскільки саме в цей час оволодіння мовою є найінтенсивнішим. До трьох років дитина оволодіває мовленнєвим диханням, засвоює майже всі звуки рідної мови, словниковий запас у віці трьох років становить 1200–1500 слів, використовує поширені речення (5–6 слів), що свідчить про опанування основ синтаксису, набуває навичок експресивно-мімічних дій [28, с. 135]. Це і зумовлює надзвичайну важливість вивчення всебічного лінгвістичного віку мови і мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Існують універсальні закономірності розвитку мовленнєвої здатності дитини, що виявляються незалежно від етнічної

належності особи. При переході дитини від домовленнєвої стадії до перших слів у її пасивному лексиконі науковці нараховують 50–70 слів [27, с. 48]. Виокремивши основні групи слів у мовленні маленької дитини одного–двох років, С. Цейтлін відзначає домінування слів із «мови нянь», а в їхньому складі – звуконаслідувальних назв. Дослідниця виокремила та схарактеризувала 21 тематичну групу, зокрема, «особи, що оточують дитину», «птахи та тварини», «природні явища», «іграшки», «їжа», «сон», «рухи, прогулянка», «одяг, взуття», «падіння чогось», «засудження за проступок» [27, с. 54–55].

Матеріалом для аналізу у нашому дослідженні послужили асоціативні поля, отримані у ході вільного асоціативного експерименту від дітей молодшого дошкільного віку. В експерименті взяли участь діти-білінгви (носії українсько-російського білінгвізму міста Харкова) та монолінгви (носії української мови міста Львова). Загальна кількість респондентів становить 416: по 104 респонденти з кожної групи дітей зазначеного віку (хлопчики з міста Харкова, дівчатка з міста Харкова, хлопчики з міста Львова, дівчатка з міста Львова). Таким чином, у вибірці витримано характерні для генеральної сукупності співвідношення респондентів.

Аналіз показав, що слова, які склали ядра асоціативних полів україномовних дітей та українсько-російських білінгвів 3–4 років, можна поділити на такі основні лексико-тематичні групи: «люди», «власні імена», «флора та фауна», «стихії та природні явища», «кольори», «гра, іграшки, спортивні ігри», «напої, їжа й пов'язані з ними дії та ознаки», «абетка, літери, звуки», «назви місяців, пір року та похідні», «навчання», «одяг, аксесуари», «місце знаходження», «напрямок руху», «позначення руху», «транспорт і його складники», «почуття любові», «оселя та її частини», «кількість, розмір», «оцінка», «процеси мовлення», «температурний стан», «процеси мислення, пам'ять», «слова, що позначають звуки або їх відтворення», «персонажі казок, міфів та дитячих оповідань», «спонукання до дії».

З огляду на зміст та специфіку досліджуваної проблеми при аналізі виокремлених тематичних груп важливим видається врахувати досвід лінгвістів, які зверталися до вивчення лексикону українських дітей старшого віку. У цьому зв'язку звернімо увагу на

дисертаційну роботу А. Акуленко «Параметри внутрішнього лексикону дитини шкільного віку» [1]. У межах ядра внутрішнього лексикону на основі кількісних і якісних характеристик дослідниця виділила п'ять стрижневих для мовної картини світу дитини шкільного віку (учнів 5–11 класів), носія української мови та українсько-російського білінгвізму, тематичних груп: «людина», «навчання», «природа», «простір» та «кольоропозначення». Безумовно, такий розподіл має високий ступінь узагальнення, тому авторка уточнює кожна з названих груп, поділяючи їх на підгрупи. До групи «людина» увійшли такі підгрупи: назви людей, внутрішній світ, дії і діяльність, зовнішні та внутрішні характеристики, продукти харчування, одяг та його характеристики, предмети побуту та їхні характеристики, частини тіла; до групи «навчання» – навчальний процес, шкільне дозвілля, шкільний побут; до групи «природа» – нежива природа, час, флора; до групи «простір» – назви приміщень та їхніх частин, обшир, розташування, способи, засоби та напрями руху; група «кольоропозначення» не була розподілена авторкою на підгрупи [1]. Порівняно з нашою лексико-тематичною парадигмою класифікація лексикону дитини старшого віку, запропонована А. Акуленко, суттєво відрізняється у кількісному складі кожної групи.

Аналіз ядра асоціативних полів дітей 3–4 років засвідчив, що за основними семантичними групами асоціювання здійснювалося таким чином:

1) **Люди (101):** баба, бабі, бабка, бабуля, бабусенька, бабусі, бабусю, бабушка, бабушке, бабці, бабця, батько, брат, брати, братик, вихователька, водій, вчителька, дівочка, дівочка, дитина, дитинка, дівчинка, дід, дідо, дідусю, дідусь, діти, доктор, донька, доця, друг, другові, друзі, друзя, дядя, дядька, дядько, жінка, з мамою, з татом, і мама, клоун, люди, людина, людині, людям, майстер, майстри, мальчик, мальчики, мальчік, мама, мама зі мною, мамі, мамо, мамочка, мамою, маму, мамуля, мамуня, мамуся, мастер, мастер, мати, матусі, матуся, мачуха, мій друг, моя мама, папа, папочка, папуля, подруга, подругу, подружка, подружку, покупець, ребьонк, сестра, сестричка, сестричку, сестру, сусід, тата, татка, татко, тато, татова, татові, татусь, товариш, тьотю,

тьотя, тьотка, хлопець, хлопці, хлопця, хлопчик, художник, чоловіка.

2) **Власні імена (20):** Аліна, Андрій, Антон, Аня, Баунті, Богдан, Ігор, Ісус, Катя, Лего, Льоша, Маша, Наташа, Оля, Сергій, Сінді, Таня, Тарас, Тома, Яна.

3) **Флора та фауна (69):** береза, березка, берьоза, білка, бобер, бульба, ведмедик, ведмедь, вовк, вовка, вовки, волк, гриби, дерева, дерево, дуб, зайчиком, засць, зайка, зайчик, зая, звірі, зебра, змій, капуста, квіти, квітка, квіточки; кицю, киця, кіт, кішка, коза, корова, корови, котик, котята, кошенья, кошка, кролик, лев, лисиця, листочки, листя, ліс, ліса, миша, мишка, морква, павук, пес, песик, птахи, пташка, пташки, птичка, слон, собака, собачка, собачку, тварина, травичка, хробачок, цвести, цуцик, яблуко, ягода, ялинка.

4) **Стихії та природні явища (8):** вітер, вогонь, вода, дощ, водичка, зі снігами, льод, сніг.

5) **Кольори (21):** біла, білий, блакитна, голуба, голубий, жовта, жовтий, зелена, зелений, колір, красна, рижа, руда, синій, синя, сіренький, сірий, червона, червоний, чорна, чорний.

6) **Гра, іграшки, спортивні ігри (62):** бавився, бавитися, бавитись, бавиться, баловалась, Барбі, Братс, в гру, в кубики, в ляльки, в мяч, в мячик, в резинки, в футбол, виграв, вона грала, гра, грав, грався, грає, грала, грати, гратися, граю, граюсь, грають, грають діти, гру, дівочкі іграють, з іграшками, з іграшкою, з лялькою, з мячем, забавка, ігра, іграл, іграла, іграться, іграшка, іграшками, іграшки, іграшку, іграють, ігри, ігрушка, конструктор, кубик, кукла, лего, ляля, лялька, ляльку, машинка, машинку, м'яч, мяч, м'ячем, м'ячик, м'ячиком, снігова баба, солдатик, футбол.

7) **Напої, їжа й пов'язані з ними дії та ознаки (43):** батончик, борщ, варити, варити їсти, варить, варить їсти, вкусная, готувати, готує, готує їсти, звари, сладкая, їжа, їсти, карамелька, каша, компот, конфета, макарони, молочко, морква, морозиво, ням-ням, обід, обідати, пиріжки, пити, сік, смачна, смачно, солодка, солодощі, суп, супчик, хліб, цукерка, цукерку, цукерочка, цукор, чай, чупа-чупс, шоколад, шоколадка, шоколадна.

8) **Абетка, літери, звуки (21):** а, абетка, буква, буквар, букви, букровка, букровки, в, е, з буквами, книга, книги, книжка, книга, л, літера, літери, ем, о, р, с.

9) **Назви місяців, пір року та похідні (13):** березень, весна, весною, весну, весняна, весна, зима, зимою, лето, літо, осень, осінь, пора року.

10) **Навчання (33):** академія, англійська, буквар, в зошиті, в школі, вивчити, вчителька, вчити, вчити уроки, вчитися, вчиться, вчусь, знання, зошит, книга, книжечка, книжка, книжку, навчатися, писала, писати, пишуть, пишу, урок, уроки, учитель, учити, учитися, читати, читаю, читають, читають, школа.

11) **Одяг, аксесуари (16):** гудзики, джинси, з блискавкою, кофта, кофтинка, кофточка, куртка, одяг, одягати, одягнути, портфель, светр, сорочка, спідниця, сумка, штани.

12) **Місце знаходження (35):** в автобусі, в баби, в бабусі, в зошиті, в крані, в кухні, в лісі, в магазині, в мамі, в машині, в морі, в музеї, в поїзді, в садику, в садку, в садочку, в селі, в ставку, в тата, в центрі, в школі, за містом, на базарі, на вулиці, на городі, на дачі, на дверях, на кухні, на машині, на папері, на поїзді, на роботі, на стіні, на трамваї, на шії.

13) **Напрямок руху (17):** в гості, в двері, в дзвінок, в дзвоник, в магазин, в руки, в руку, в село, до бабуні, до бабусі, до моря, до тата, додому, на дачу, на мене, на роботу, по дорозі.

14) **Позначення руху (41):** бігти, біжить, гойдати, гуляє, гуляла, гуляти, гуляю, доїхав, драпає, їдїт, їздїт, їхал, їхала, їхати, кидати, кинути, котиться, котїця, перевозит, пішов, погуляла, пригає, приїхав, приїхала, приїхати, прийти, рухається, скаче, стрибає, танцювати, ходити.

15) **Транспорт і його складники (28):** автобус, автобусом, автомобіль, в автобусі, в машині, в поїзді, велосипед, джип, джипїк, залїзна дорога, маршрутка, машина, машиною, машину, метро, мотоцикл, на маршрутці, на машині, на поїзді, опель, поїзд, поїздом, ровер, руль, санки, трамваєм, трамвай, тролейбус.

16) **Почуття любові (13):** кохати, люба, любий, любимий, любити, любить, любить маму, любить мамусю, любить мене, любїть, люблю, любов, я люблю.

17) **Оселя та її частини та її частини (18):** балкон, будинок, будиночок, вікно, дах, дача, двері, дїм, дом, їдальня, квартира, кїмната, коридор, кухня, стїна, хата, хатинка, хатка.

18) **Кількість, розмір (17):** багато, багато коштує, большой, велика, велике, великий, великі вуха, висока, високий, мала, маленька, маленький, малесенька, большой, мало, погана, поганий.

19) **Оцінка (28):** гарна, гарне, гарний, гарно, добра, добрая, добре, добре діло, добрий, дуже цікавий, інтересний, найкращий, негарний, недобра, недобрий, незла, незлая, незлий, незлой, нецікавий, плохой, погана, поганий, присмний, хороша, хорошая, хороший, чудовий.

20) **Процеси мовлення (19):** балакати, брехати, говори, говорив, говорила, говорити, говорить, говориш, говорю, замовчати, казав, казала, казати, мовчати, розмовляти, розповідати, розповіла, сказав, сказала.

21) **Температурний стан (8):** тепла, тепло, теплюча, тепло, холод, холодна, холодная, холодно.

22) **Процеси мислення, пам'ять (30):** вигадати, відгадують, гадати, думав, думає, думал, думала, думали, думати, думать, думає, забула, загадав, загадали, загадка, загадувати, загадує, загадую, загадують, задумав, задумати, згадав, знав, знал, знала, подумати, придумав, придумати, розум, розумний.

23) **Слова, що позначають звуки або їх відтворення (22):** ау, бібікає, бу, дзвенить, дзвін, дзвінить, дзвони, дзвонити, дзвонить, дзенькає, дзінь, дзінь – дзінь, дзінькає, звон, звоніт, крик, м'явкає, м'явкати, м'явчить, м'яу, м'яукає, м'яукаєт.

24) **Персонажі казок, міфів та дитячих оповідань (18):** Айболит, Баба Яга, бабай, бабайко, вампір, ведьма, волшебник, гномік, гоблін, дракон, золушка, казка, казку, лісовик, фею, фея, чаклун, чаклунка, червона шапочка.

25) **Спонування до дії (7):** відгадай, вставай, загадай, тримай, купи, купуй, плати.

Порушення мовних норм, зумовлені впливом російської мови, проявилися в таких реакціях:

1) **Люди (15):** бабуля, бабушка, бабушке, дівочка, дівочка, друзя, мальчик, мальчики, мальчік, мастер, мастер, папочка, папуля, ребьонк, тьотка.

2) **Флора та фауна (9):** берьоза, ведмедь, волк, зайка, зая, котята, кошка, цветы, яблуко.

3) **Стихії та природні явища (1):** льод.

4) **Гра, іграшки, спортивні ігри (15):** баловалась, в мяч, в мячик, грають, грають діти, дівочки іграють, з мячем, ігра, іграл, іграла, іграться, іграють, ігрушка, кукла, мяч.

5) **Напої, їжа й пов'язані з ними дії та ознаки (3):** вкусная, сладкая, конфета.

6) **Абетка, літери, звуки (3):** буква, буковки, книга.

7) **Назви місяців, пір року та похідні (2):** лето, осень.

8) **Навчання (2):** писать, читать.

9) **Місце знаходження (1):** в садику.

10) **Напрямок руху (1):** в магазин.

11) **Позначення руху (10):** едіт, ездїт, ехал, ехала, ехать, їдить, котїця, перевозит, пригає.

12) **Транспорт і його складники (2):** джипїк, трамваєм.

13) **Оселя та її частини (1):** дом.

14) **Кількість, розмір (1):** большой.

15) **Оцїнка (6):** добрая, їнтересний, незлая, незлой, плохой, хорошая.

16) **Температурний стан (3):** теплюча, тепло, холодная.

17) **Процеси мислення, пам'ять (3):** думал, думать, знал.

18) **Слова, що позначають звуки або їх відтворення (5):** дзвїнить, звон, звонїт, мяукає, мяукаєт.

19) **Персонажі казок, мїфїв та дитячих оповїдань (4):** ведьма, волшебник, гномїк, полушка.

Видїленї лексико-тематичнї групи демонструють провїднї особливостї лексику 3–4-рїчної дитини, якї пов'язаний головним чином їз назвами людей та предметїв, що оточують її у повсякденному життї. Зазначенї групи слїв становлять основу лексику дитини (такї групи, як «люди»; «флора та фауна»; «гра, іграшки, спортивнї ігри»; «напої, їжа й пов'язанї з ними дії та ознаки»), але починаєтьсЯ засвоєння абстрактних понять, явищ та процесїв (наприклад, групи «любов», «оцїнка», «температурний стан»).

Особливо слїд наголосити на тематичному наповненнї окремих груп. Так, до складу лексико-тематичної групи «люди» входять слова, що недвозначно свїдчать про «розширення» мовної картини свїту, поглиблення знань про свїт та їх відображення у внутрїшньому лексиконї: *майстер, художник, клоун*. До складу лексико-тематичної групи «флора і фауна» належать не лише такї

типові маніфестанти наївної картини світу, як *засць, кіт, вовк*, а й *бобер, зебра, слон*. Водночас, спостерігається репрезентація родових назв на зразок *цвести, дерева, звірі*. У своєму семантичному наповненні виділені лексико-тематичні групи свідчать про деталізацію окремих фрагментів мовної картини світу у свідомості дітей 3–4 років. Наприклад, спектр кольорів містить номінації не лише основних, а й перехідних кольорів, їх відтінків (*рижій, рудий, голубий, сірий*).

Якщо розглядати всі лексико-тематичні групи як складники мовної картини світу, можна відзначити один головний момент. Асоціативні реакції дітей свідчать про стан реципієнтів як активних мовних особистостей. У сферу їхнього сприйняття потрапляють різні фрагменти світу, характеристика яких здійснюється за різними параметрами: час, простір, рух, мислення, стосунки з людьми, якісні та кількісні характеристики предметів.

З огляду на перспективи подальшого дослідження лексико-тематичних груп, вбачаємо доцільним збір та аналіз асоціативних реакцій респондентів різного віку з метою встановлення динаміки наповнення існуючих груп та появи нових, крім того важливим вважаємо застосування інших лінгвістичних методів дослідження особливостей внутрішнього лексикону і мовної картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акуленко А. А. Параметри внутрішнього лексикону дитини шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Аліна Анатоліївна Акуленко. – К., 2007. – 18 с.
2. Асаула М. М. Лексика «дитячого спілкування» у говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Асаула Марина Миколаївна. – Х., 2011. – 20 с.
3. Асаула М. М. Психологично-вікові особливості дитячого мовлення / М. М. Асаула // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2008. – № 798. Сер.: Філологія. – Вип. 53. – С. 109–112.

4. Бакіна Т. С. Сучасний фольклор школярів: (Особливості творення і побутування) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.07 «фольклористика» / Тамара Степанівна Бакіна – К., 1997. – 211 л.

5. Береснева Н. И. Доминанты образа мира современного русского ребёнка / Н. И. Береснева // Антропоцентрический подход к языку. — 1998. — Ч. 2. — С. 161–172.

6. Береснева Н. И. Модель внутреннего лексикона в позднем онтогенезе (Ассоциативный эксперимент) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Наталья Ириковна Береснева. — Пермь, 1997. — 190 с.

7. Береснева Н. И. Периферийные реакции в детских ассоциативных полях / Н. И. Береснева // Проблемы социо- и психолінгвистики. — 2002. — № 1. — С. 53–55.

8. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. Богуш. – К. : Слово, 2010. – 374 с.

9. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / А. М. Богуш; М-во освіти і науки України. – К. : Слово, 2003. – 344 с.

10. Боть Л. П. Вивчення дитячого мовлення: історія та напрямки дослідження / Л. П. Боть, О. І. Малишева // Культура народів Причорномор'я / Таврійський нац. ун-т. – Сімферополь, 2007. – № 120. – С. 63–67.

11. Боть Л. П. Поетапна еволюція форм дитячої комунікації (теоретичний аспект) / Л. П. Боть // Вісник Черкаського університету. Сер. : Філол. науки. — Черкаси, 2004. — Вип. 59. — С. 144–149.

12. Боть Л. П. Психолінгвістичний аспект дитячого мовлення / Л. П. Боть // Актуальні проблеми менталінгвістики. – Черкаси, 2001. – Ч. 2. – С. 3–5.

13. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / Наталія Василівна Гавриш. – К., 2002. – 438 с.

14. Гасица Н. А. Ассоциативная структура значения слова в онтогенезе : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Гасица Наталия Александровна. — М., 1990. — 184 с.

15.Елисеєва М. Б. Лексическое развитие ребёнка от двух до трёх лет / М. Б. Елисеєва // Проблемы детской речи : материалы Всерос. конф., 26 нояб. 1999 г. — СПб, 1999. — С. 62—66.

16.Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. О. Калмикова. — К. : НМЦВО, 2003. — 320 с.

17.Крутії К. Л. Українська асоціація психолінгвістів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrdeti.com/psych.php?lang=ru>. — Заголовок з екрана.

18.Лурия А. Р. Речевые реакции ребенка / А. Р. Лурия // Речь и интеллект в развитии ребенка : сб. ст. / [под ред. А. Р. Лурия]. — М., 1928. — С. 228—235.

19.Мальцева Н. Г. Устный дискурс русских и английских детей в возрасте 5–6 лет : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Наталия Геннадиевна Мальцева. — Саратов, 2002. — 207 с.

20.Моїсеєнко О. Ю. Дискурсно-прагматичні особливості дитячого мовлення (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Олена Юріївна Моїсеєнко. — К., 1999. — 20 с.

21.Моїсеєнко О. Ю. Дискурсно-прагматичні особливості дитячого мовлення (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Моїсеєнко Олена Юріївна. — К., 1999. — 173 с.

22.Наумова Т. Н. О развитии значения слова в онтогенезе речи / Т. Н. Наумова // Психолингвистические исследования речи в области лексики и фонетики. — Калинин, 1983. — С. 109–118.

23.Нефедова В. А. Зона фонетического реагирования в ассоциативном словаре школьника : автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Валентина Александровна Нефедова. — Саратов, 2003 — 25 с.

24.Руллова О. О. Номінативний аспект дитячого мовлення (на матеріалі французької, грецької, англійської та української мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Олена Олександрівна Руллова. — Одеса, 2002. — 19 с.

25. Уфимцева Н. В. Развитие стратегий осознания значения слова в онтогенезе / Н. В. Уфимцева // Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики : сб. ст. — Калинин, 1983. — С. 115—154.

26. Цейтлин С. М. Онтолингвистика и кафедра детской речи / С. М. Цейтлин // Онтолингвистика: некоторые итоги и перспективы : материалы науч. конф. — СПб., 2006. — С. 3—12.

27. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок. Лингвистика детской речи : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. зав. / С. Н. Цейтлин. — М. : ВЛАДОС, 2000. — 240 с.

28. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Наталія Петрівна Шумарова. — К. : Київський державний лінгвістичний університет, 2000. — 283 с.

Н. ГАЛУНОВА

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧЕСКИЕ КОНСТИТУЕНТЫ ВНУТРЕННЕГО ЛЕКСИКОНА РЕБЕНКА МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Статья посвящена актуальной для современного языкознания проблеме исследования особенностей детской речи. В работе предложен фрагмент анализа результатов свободного ассоциативного эксперимента с украиноговорящими детьми и детьми-билингвами младшего дошкольного возраста, проведенного в Харькове и Львове. Были сформированы и проанализированы лексико-тематические группы внутреннего лексикона украинско-русских билингвов и украиноязычных детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: детская речь, свободный ассоциативный эксперимент, лексико-тематические группы, внутренний лексикон, монолингвы, билингвы.

N. GALUNOVA

LEXICAL-THEMATIC CONSTITUENTS OF INNER LEXICON OF A CHILD OF YOUNG PRESCHOOL AGE

The paper is devoted to one of the topical problems of contemporary linguistics, specifically to the children's speech researches and peculiarities of the formation of inner lexicon and lexical-thematic groups in it. It presents the analysis of a fragment of the free associative experiment with Ukrainian

speaking children and Ukrainian-Russian bilinguals of young preschool age (that is period of age from three to five).

The experiment took place in the Eastern part of Ukraine, precisely Kharkiv as well as in the Western part of the country – in Lviv. The total number of respondents is 416. This number is made of 208 respondents from Kharkiv (104 girls and 104 boys) and 208 respondents from Lviv (104 girls and 104 boys). In the paper we dwell on the issue of lexical-thematic constituents of inner lexicon of a child of young preschool age. The associative fields received in the experiment gave us an opportunity to form lexical-thematic groups of inner lexicon of Ukrainian speaking children and Ukrainian-Russian bilinguals of young preschool age.

The analysis showed that there are 25 main lexical-thematic groups: «people», «proper names», «flora and fauna», «elements and nature phenomenon», «colours», «game, toys, sport games», «drinks, food and actions and characteristics connected with them», «alphabet, letters, sounds», «names of months, seasons and derivatives», «study», «clothes, accessories», «location», «direction of movement», «designation of movement», «transport and its components», «feeling of love», «house and its part», «quantity, size», «evaluation», «speech processes», «temperature state», «cognitive processes, memory», «words, that means sounds or their realization», «characters of fairy tale, myths and children's stories», «imperative».

Taking into account the peculiarities of the problem we compared the results of our analysis with the lexical-thematic groups that were singled out by other researches basing on analysis of inner lexicon of children of other age groups. There were mentions and named the examples of the language norm's breaking as a result of impact of bilingualism onto a child's language and speech. The reactions that were received in our free associative experiment indicate the state of recipients as active language personalities. Different fragments of the world are in the sphere of their perception. The characteristics of the fragments are realized according to different parameters: time, space, movement, people's relationships, quantitative and quality characteristics of the objects. The conclusions made the necessity of further research of the other age group's inner lexicon and lexical-thematic groups in it obvious.

Key words: children's speech, free association experiment, lexical-thematic groups, inner lexicon, monolingual, bilingual.

УДК 811.111.2'276.6:636

Наталія ГЛУШАНИЦЯ